

“DIZARTRIYA NUTQ KAMCHILIGINI BARTARAF ETISHDA MASSAJ ZONDLARI BILAN ISHLASH”

<https://doi.org/10.5281/zenodo.16479960>

Ruziyeva Guzal Shuxrat qizi.

*Alfraganus Universitety Pedagogika fakulteti defektologiya
(logopediya) yo'nalishi 3-bosqich talabasi.*

Ilmiy rahbar

Utbasarova Umida Mexmanovna

Alfraganus Universitety Pedagogika va Psixologiya kafedrası o'qituvchisi.

Annotatsiya

Dizartriya – markaziy va periferik nerv sistemasining organik jarohatlanishi bilan bog'liq bo'lgan nutq buzilishi. U asosan nutq apparatining mushaklari (nafas olish, tovush chiqarish, artikulyatsiya apparati) koordinatsiyasining buzilishi, keskinlik, psixologik to'siqlar tufayli yuzaga keladi. Nutq patologiyasining bu shakllarida (ayniqsa dizartriyada) logopedik ta'sirning samaradorligini ta'minlash uchun uqalash nihoyatda muhimdir. Uqalash o'tkazishda ko'pincha logopedik zondlar qo'llaniladi. Bular periferik nutq apparati mushaklariga mexanik ta'sir ko'rsatish uchun ishlatiladigan maxsus vositalar bo'lib, asosan til va lablar, shuningdek, yonoq va yumshoq tanglay mushaklariga qaratilgan. Aynan shu mushaklar nutq hosil bo'lishini ta'minlaydi.

Kalit so'zlar

markaziy organik jarohatlanish, periferik nerv sistemasining organik shikastlanishi, so'lak oqishi, lab, til muskullari harakatlarining sustligi, ovoz kuchi, nutqiy nafas olish va chiqarishning pasayishi, fiziologik talaffuz kamchiliklari, manqallangan noaniq talaffuz.

Dizartriya – bu bosh miya turli qismlarining jarohatlanishi sababli nutqning buzilishi, shuning uchun u nafaqat artikulyatsiyaning buzilishi, balki nutqiy nafasning buzilishi, ovoz va prosodikaning buzilishini ham o'z ichiga oladi. Dizartriya – nutq apparati va bosh miyadagi ular o'rtasidagi aloqalarning, uzunchoq miyaning qobig'i va yadrosining organik jarohatlanishi yoki funksional natijasida kelib chiqadigan tovushlar talaffuzining buzilishi. Dizartriya o'zida tovushlar talaffuzi buzilishining ko'pgina shakllarini; tovushlarni buzib talaffuz qilishdan, to manq Dizartriya – nutq apparati va bosh miyadagi ular o'rtasidagi aloqalarning, uzunchoq miyaning qobig'i va yadrosining organik jarohatlanishi yoki funksional natijasida kelib chiqadigan tovushlar talaffuzining buzilishi.

Dizartriya o'zida tovushlar talaffuzi buzilishining ko'pgina shakllarini; tovushlarni buzib talaffuz qilishdan, to mangallangan noaniq talaffuzgacha namoyon qiladi. allangan noaniq talaffuzgacha namoyon qiladi. Ba'zi bolalarda bilish jarayonlari yaxshi rivojlangan bo'lsa-da, faqat nutqiy ifodalashda qiyinchilik bo'ladi; boshqalarida esa diqqat tarqoqligi, xotira sustligi, tafakkur sekinligi kuzatiladi. Bu holatlarning barchasi ularning shaxsiy rivojlanishiga, ijtimoiy moslashuviga ta'sir qilmay qolmaydi. Shu sababli pedagog va psixologlarning asosiy vazifalaridan biri maktabgacha yoshdagi dizartrik bolalarning ruhiy holati, bilish jarayonlari xususiyatlarini chuqur o'rganish va ularga individual yondashuv asosida psixokorreksion va rivojlantiruvchi mashg'ulotlarni ishlab chiqishdan iborat. Nutqning atrofdagilarga tushunarli darajasi bo'yicha dizartriyaning tasnifi fransuz nevropatologi Tardien tomonidan ishlab chiqilgan. Bolalarda dizartriya serebral falajida nutq buzilishining to'rtta darajasini ajratdi:

1. Tovushlar talaffuzidagi buzilishlar, faqatgina mutaxassis tomonidan bolani tekshirish jarayonida aniqlanadi;
2. Talaffuzdagi kamchiliklar hammaga seziladi, biroq nutq atrofdagilarga tushunarli bo'ladi;
3. Nutq faqat bolaga yaqin kishilarga tushunarli bo'ladi;
4. Nutqning yo'qligi yoki hattoki bolaga yaqin kishilarga ham tushunarsizligi.

Tovush talaffuzini tiklashning bir nechta usullari mavjud bo'lib, ulardan biri logopedik uqalashdir. U dizartriya, rinolaliya, va ovoz buzilishlari bo'lgan bolalar bilan olib boriladigan logopedik ishlarda qo'llaniladi. Nutq patologiyasining bu shakllarida (ayniqsa dizartriyada) logopedik ta'sirning samaradorligini ta'minlash uchun uqalash nihoyatda muhimdir. Uqalash o'tkazishda ko'pincha logopedik zondlar qo'llaniladi. Bular periferik nutq apparati mushaklariga mexanik ta'sir ko'rsatish uchun ishlatiladigan maxsus vositalar bo'lib, asosan til va lablar, shuningdek, yonoq va yumshoq tanglay mushaklariga qaratilgan. Aynan shu mushaklar nutq hosil bo'lishini ta'minlaydi. Zondlarning asosiy turlari. Amaliyotda quyidagi zondlar qo'llaniladi:

- Tovush qo'yish uchun (tovushlarni mexanik usulda nutqqa qo'yish uchun ishlatiladi).
- Uqalash (logopedik uqalashda qo'llaniladi).

Uqalash zondlari: zondli uqalash oddiyroq usullar (taqlid qilish, boshqa tovushlardan qo'yish, mexanik usul yoki artikulyatsion ukladdan tovush qo'yish) bilan bolaning noto'g'ri talaffuzini tuzatish imkonsiz bo'lgan hollarda o'tkaziladi. Zondlar va uqalash tizimining mualliflaridan biri Yelena Novikova hisoblanadi. Novikova bo'yicha uqalash uchun bir nechta ko'rsatmalar mavjud:

- rinolaliya;

- dizartriya;
- dislaliya
- dizartriya;
- motor alaliya;
- so'lak ajralishining kuchayishi (gipersalivatsiya);
- chaynash va yutish jarayonining buzilishi.

Novikova bo'yicha uqalash zondlarining bir nechta turlari mavjud:

Sanchqisimon. Mimika va chaynash mushaklarini, shuningdek til mushaklarini faollashtirish uchun ishlatiladi.

Sakkizlik. Tovushlarni shakllantirish va logopedik uqalash uchun qo'llaniladi. Tilni uqalash qilishda "shpatel" vazifasini bajarishi mumkin.

Chanachalar (katta, o'rta, kichik). Katta chanacha tilning yon qirralarini uqalash qilish uchun qulay (Novikova uni shivirlovchi tovushlarni shakllantirishda qo'llashni tavsiya etadi). O'rta chanacha tilni faollashtiruvchi uqalash uchun ishlatiladi. Kichik chanacha uqalash qilinadigan sohani kamroq qamrab olsa-da, u ham yaxshi faollashtiruvchi vosita hisoblanadi.

Boltacha. U bilan ikki usul bajariladi - sirpanish (soqol olish kabi) va qattiq bosib "chopish".

Xojsimon. Til orqa qismi mushaklarini faollashtirish uchun ishlatiladi (tilni bosib, orqaga surish orqali). Shuningdek, tovushlarni (shivirlovchi, K, G, X, R) shakllantirishda qo'llaniladi.

Itaruvchi. Xojsimon zond kabi ishlatilishi mumkin. Ta'sir darajasi mushaklar tonusiga bog'liq (tonus past bo'lsa, kuchliroq bosish kerak).

Qisqich. Ular yordamida til, lab, yonoq va lunj mushaklari faollashtiriladi va uqalash qilinadi.

Oqqush. Yumshoq tanglayni uqalash qilish uchun yaroqli yagona vosita.

Sirg'aluvchi. Til, yonoq, lab va lunj mushaklarini uqalash uchun qo'llaniladi. Faollashtiruvchi va bo'shashtiruvchi uqalashda ishlatiladi.

Tortuvchi. Til osti sohasini koʻzdan kechirish uchun ishlatilishi mumkin (agar bola tilini oʻzi koʻtara olmasa). U yordamida shivirlovchi tovushlarni chiqarish mumkin.

Koʻp zondlar vositalar bir-birining oʻrnini bosadi. Amalda faqat ushbu logopedik zondlar emas, balki boshqa turdagi vositalar ham qoʻllaniladi:

- Shpatel - taqillatish, silash va boshqalar uchun.
- Koritskiy shpateli - R va shivirlovchi tovushlarni shakllantirish, shuningdek tilning yon qirralarini uqalash uchun ishlatiladi.

Sharsimon zond - R tovushini shakllantirish uchun qoʻllaniladi.

Xulosa sifatida: . Logopediyada massaj zondlari bilan uqalash, mushaklar tonusini normallashtirishga, ovozni yaxshilanishiga, nafas va artikulyatsion apparat mushaklar faoliyatini normalashtirishga, vegetativ funksiya va moddalar almashinuvini yaxshilanishiga, emotsional holatni yaxshilanishiga, ovoz buzilishlari va yuqori nafas yoʻllari kasalliklarini oldini olishga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR ROʻYXATI:

1. Abdullayeva G. —Nutqiy buzilishlar psixologiyasi, 2010. -112 b.
Ahmedjanova D. —Maktabgacha yoshdagi bolalar psixologiyasi, 2004 97-b
2. Alimov N. —Logopediya asoslari, 2008. -76 b.
3. Azizxoʻjaeva N.N. —Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat, 2003. -143 b.

4. Berdikulov Z.M. —Nutqiy rivojlanishdagi muammolar, 2015. -88 b.
5. Ergashev I. —Psixologiya asoslari, 2002. -129 b.